

گزارش نشست علمی

پایگاه جامع تاریخ

آبان ماه ۱۳۹۸ شمسی

صاحب نظران و ناقدان:

دکتر محسن الویری، دکتر رضا صادقی و دکتر محمدرضا بارانی

کارشناسان و دست اندرکاران پایگاه:

دکتر منصور داداش نژاد، مدیر گروه تاریخ و دکتر محمدعلی رحیمی ثابت، مدیر پایگاه جامع تاریخ

به کوشش: علی نعیم الدین خانی

اشاره

روز پنجشنبه نهم آبان ماه سال جاری، در سالن اجتماعات مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، «نشست عملی نقد و بررسی پایگاه جامع تاریخ» برگزار شد. در این مراسم که علاقه‌مندان به مباحث تاریخی، اساتید، محققان و تاریخ‌پژوهان محترم حضور داشتند، صاحب‌نظران حوزه تاریخ به ارزیابی این پایگاه تازه‌تأسیس نور پرداختند و هریک از نگاهی متفاوت به تحلیل و نقد امکانات و محتوای پایگاه مبادرت ورزیدند. در پایان سخنرانی هریک از ناقدان محترم، کارشناسان و دست‌اندرکاران پایگاه، ضمن تشکر از دقت نظر و پیشنهادهای مفید سخنرانان این نشست، مطالب لازم را پاسخ گفتند و نکات مفیدی را نیز یادآور شدند.

با توجه به اینکه حدود دو ماه از تاریخ برگزاری نشست مذکور می‌گذرد، بیان این نکته ضروری است که برخی از اشکال‌های محتوایی یا فنی مطرح‌شده از سوی ناقدان محترم، هم‌اکنون در پایگاه برطرف شده و بعضی از ایرادها نیز از نظر اصول تحلیل و طراحی وبگاه‌ها و مباحث نظری و فنی مربوط به پایگاه، اساساً وارد نبوده و به دلیل فرصت اندکی که در اختیار کارشناسان و دست‌اندرکاران محترم پایگاه قرار داشته، مجال پاسخگویی دقیق و مفصل به تمام اشکالات و یا دفاع از قابلیت‌ها و توانمندی‌های فنی و علمی پایگاه و رفع برخی شبهات، وجود نداشته است. در اینجا ضمن تقدیر و تشکر از همه عزیزانی که این نشست علمی و ارزنده را برگزار کردند، امیدواریم هرروزه شاهد ارتقای کیفی و کمی پایگاه جامع تاریخ و توسعه و رشد همه‌جانبه این تحول بزرگ پژوهشی در عرصه وب باشیم.

آنچه در ذیل می‌خوانید، گزارشی است اجمالی از مباحث و نکاتی که در این نشست علمی از سوی ناقدان و دست‌اندرکاران تولید پایگاه جامع تاریخ مطرح گردید که امید است مورد استفاده علاقه‌مندان و محققان قرار گیرد.

معرفی اجمالی پایگاه جامع تاریخ

در ابتدای این مراسم، مدیر محترم گروه تاریخ مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، آقای دکتر منصور داداش‌نژاد، ضمن خوشامدگویی و خیرمقدم به اساتید، محققان و تمامی حضار محترم در این نشست علمی، به ایراد سخن در خصوص معرفی اجمالی پایگاه جامع تاریخ پرداخت و اظهار داشت:

«تشکر می‌کنم از حضور اساتید بزرگواری که قبول زحمت کردند و جهت ارزیابی پایگاه تاریخ به این نشست تشریف آوردند و

همین‌طور از تمام عزیزانی که در مرکز تحقیقات نور تلاش کردند و این پایگاه وزین را به ثمر رساندند، سپاسگزارم.»

دکتر داداش‌نژاد، ضمن تأکید به این مطلب که جلسه حاضر، یک نشست علمی است؛ نه رونمایی از پایگاه تاریخ، افزود:

«ما در این نشست، از نظرات و ارزیابی کارشناسان استفاده خواهیم کرد و تلاش می‌کنیم نقایص کار را برطرف کنیم و پایگاهی کامل را در دسترس کاربران قرار بدهیم. باید عرض کنیم که این پایگاه، سه بخش کلی دارد: زمان، اشخاص و مکان. فعلاً در فاز نخست، به بحث زمان پرداخته‌ایم و دو بخش دیگر را در مراحل بعد در پایگاه قرار خواهیم داد.»

مدیر گروه تاریخ، به بیان چند نکته مهم در مورد پایگاه تاریخ پرداخت و گفت:

«نخستین نکته عرایض بنده این است که مرکز نور، کارهایی که تاکنون روی متون انجام داده، به گونه‌های مختلف است؛ یکی از آنها، ارائه به شکل موضوعی است که در بخش محصولات فقهی و فلسفی نور قابل دسترسی است. روش دیگر، عرضه متون

دکتر داداش‌نژاد:

زمان، در واقع، تمییزدهنده دانش تاریخ از دیگر دانش‌هایی است که عنصر زمان در آنها به نحو کلی مورد توجه است. این عنصر مهم علم تاریخ، گونه‌های مختلفی دارد که کوشیده‌ایم در پایگاه تاریخ به آن پردازیم و در اختیار کاربران و محققان قرار دهیم. ما یک زمان طولانی و بلند داریم؛ مثل دوره حکومت عباسیان که به بیش از پانصد سال می‌رسد

به جزئیات زمان به عنوان یک عنصر محوری دانست و در ادامه مطالب خود گفت:

«زمان، در واقع، تمیزدهنده دانش تاریخ از دیگر دانش‌هایی است که عنصر زمان در آنها به نحو کلی مورد توجه است. این عنصر مهم علم تاریخ، گونه‌های مختلفی دارد که کوشیده‌ایم در پایگاه تاریخ به آن پردازیم و در اختیار کاربران و محققان قرار دهیم. ما یک زمان طولانی و بلند داریم؛ مثل دوره حکومت عباسیان که به بیش از پانصد سال می‌رسد. خیلی از نتایج تاریخی، از نگاه و تأمل در همین دوره‌های تاریخی بلند به دست می‌آید. نوع دیگر، زمان کوتاه است که مشتمل بر حکمرانی افراد در زمان کوتاه‌مدت است که در این پایگاه، مورد توجه قرار گرفته است. توجه به زمان، به شکل عرضی و طولی یا افقی و عمودی است و ما این نگاه را در پایگاه تاریخ تعبیه کرده‌ایم تا کاربر بتواند زمان رویدادها و حوادث را به شکل عرضی و طولی ملاحظه کند و هم‌زمانی اتفاقات را با دیگر رویدادهای تاریخی مشاهده و بررسی نماید.»

سخنران بعدی این نشست، دکتر محمدعلی رحیمی ثابت، مدیر محترم پایگاه جامع تاریخ بود که در معرفی کلی این پروژه خاطر نشان کرد:

«پایگاه جامع تاریخ، به عنوان بزرگ‌ترین پایگاه گاه‌شمار مبتنی بر متون تاریخی است که تلاش دارد تمامی وقایع زمان‌دار تاریخ اسلام را در محدوده جغرافیایی جهان اسلام و اندکی پیش از تولد رسول خدا(ص) تا نیمه اول قرن چهاردهم هجری تحت پوشش

به شکل درختی است که نمونه آن، در قسمت «انساب» قابل مشاهده است و قسم دیگر، تحلیل‌های آماری است که در نرم‌افزار «رجال» وجود دارد. بخشی هم ارائه اطلاعات در قالب اطلس جغرافیاست که در نرم‌افزار «جغرافیای جهان اسلام» عرضه شده است؛ اما محصولی مثل «پایگاه جامع تاریخ» مبنایی متفاوت با دیگر تولیدات نور دارد؛ چون دسته‌بندی و ارائه اطلاعات، در قالب زمان است و با محوریت زمان، این اطلاعات قابل دسترسی است. در تاریخ، سه عنصر مهم و محوری داریم: شخصیت، زمان و مکان رویداد. در پایگاه تاریخ، فعلاً ما روی عنصر زمان متمرکز شده‌ایم و کوشیده‌ایم متون تاریخی را بر اساس محوریت زمان، بازخوانی کنیم.»

مدیر گروه تاریخ ضمن متفاوت ارزیابی کردن پایگاه تاریخ با دیگر محصولات نور، در بیان نکته دوم سخنان خود اظهار داشت:

«نظام گاه‌شمار، از اهمیت وافری در مباحث تاریخی برخوردار است. البته تنظیم اطلاعات بر اساس سال و زمان، یک شیوه قدیمی است که مورخان کهن ما بر این مبنا آثار خودشان را تنظیم کرده‌اند؛ مانند کتاب تاریخ خلیفه بن خياط (متوفای ۲۴۰ق) و کتاب تاریخ طبری (متوفای ۳۱۰ق) که از این الگو پیروی نموده‌اند. معمولاً تواریخ عمومی، بر اساس زمان پیش رفته‌اند. در این پایگاه نیز ما سعی کرده‌ایم به همان شیوه کهن عمل کنیم. به این روش، حویلیات یا سال‌شمار می‌گویند.»

دکتر داداش‌نژاد تفاوت دانش تاریخ را با دیگر علوم در توجه تاریخ

۲۱ ربیع‌الثانی ۱۴۴۱
۲۸ آذر ۱۳۹۸
19 December 2019

جستجو ...

نسخه آزمایشی

پایگاه جامع تاریخ

صفحه اصلی | رویدادها | نامها و مفاهیم | گاه‌شمار | کتابنامه | درباره پایگاه

ربیع‌الثانی ۲۱

وقایع مهم امروز

- قتل امیر نوروز حافظی (۸۱۷ قمری)
- قتل اعتماد الدوله (۹۹۱ قمری)
- عزل محمد افندی دباغ زاده از شیخ الاسلامی (۱۰۹۹ قمری)
- انتصاب سید فیض الله افندی به شیخ الاسلامی (۱۰۹۹ قمری)
- فرار شاه اشرف افغان از اصفهان (۱۱۴۲ قمری)
- افزایش آب نیل (۴۷۶ قمری)
- افزایش آب نیل (۷۱۲ قمری)
- وفات امیر نکتفر خسامی (۷۲۹ قمری)

بزرگ‌ترین پایگاه گاه‌شمار مبتنی بر متون تاریخی

۶۶ | رن‌آوردنور ۶۸

فصلنامه اطلاع‌رسانی، آشنایی و مطالعات رایانه‌ای علوم اسلامی

خود در آورد و بحمدالله، تاکنون موفق شده بیش از ۵۰ هزار رویداد تاریخی را از ۱۴۱ منبع استخراج کند که البته این کار، ادامه دارد. در واقع، این وقایع تاریخی را می‌توان از بیش از ۱۵ هزار شخصیت تاریخی یا از طریق ۲ هزار مکان تاریخی و یا از طریق ۳۶۲ دوره از دوره‌های مختلف تاریخی، بازیابی و مشاهده کرد. همچنین، محققان عزیز می‌توانند به وسیله کلیدواژه‌ها یا نمایه‌هایی که از عناوین رویدادهای تاریخی استخراج شده، وقایع مورد نظر خودشان را ملاحظه نمایند.»

مدیر پایگاه جامع تاریخ، در ادامه سخنان خود به معرفی صفحه اصلی پایگاه پرداخت و گفت:

«در فاز اول، این پایگاه بر اساس وقایع تاریخی زمان‌دار که حداقل سال آنها مشخص باشد، سامان یافته است و صفحه اصلی، در حال حاضر، فعلاً اختصاص به رویدادها دارد. در این صفحه، کاربر می‌تواند وقایع تاریخی را بر مبنای قدمت آنها و یا تعداد گزارش‌هایی که توسط پژوهشگران استخراج شده و نیز بر اساس دقت تاریخ، مشاهده نماید. منظور ما از دقت تاریخ، آن است که برخی وقایع، روز و ماه و سال آنها مشخص است که به آنها «وقایع تاریخی معین» می‌گوییم و سایر رویدادهای تاریخی را که روز و ماه یا یکی از این دو عنصر، روشن نباشد، محققان مرکز نور با توجه به شواهد و قراین موجود، تاریخی را به طور تخمینی حدس زده و ارائه کرده‌اند. اصطلاح «تاریخ تقریبی» هم بیانگر وقایعی است که سالش مشخص است؛ ولی روز و ماهش برای پژوهشگران معلوم نشده یا اصلاً قابل تشخیص نیست و در منابع فقط به سال آنها اشاره شده است.»

دکتر رحیمی ثابت در توضیح امکانات عرضه‌شده در پایگاه اظهار داشت:

«در این پایگاه، یکسری امکانات مورد نیاز محققان نیز تعبیه شده که کمک می‌کند کاربر به فیلتر کردن یا محدودسازی حوزه پژوهش تاریخی خود بر اساس نوع، دوره زمانی و یا منبع رویداد مبادرت ورزد. یکی دیگر از صفحات پایگاه، صفحه «نام‌ها و مفاهیم» است که در واقع، همان کلیدواژه‌هایی است که از عناوین رویدادها استخراج شده و شامل دو دسته اصلی «نام‌ها» شامل: اشخاص، اشیاء، اعضای بدن، اماکن، قبایل و گروه‌ها، حیوانات، گیاهان و درختان، میوه‌ها، غذاها و نوشیدنی‌ها، و دسته «مفاهیم» شامل مفاهومی از قبیل: اجتماعی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، تمدنی، دینی، فرهنگی، دینی، قضایی و طبیعی است. اینها نیز بر اساس ترتیب الفبایی صورت گرفته است و محقق با انتخاب نام یا

دکتر رحیمی ثابت:

«پایگاه جامع تاریخ، به عنوان بزرگ‌ترین پایگاه گاه‌شمار مبتنی بر متون تاریخی است که تلاش دارد تمامی وقایع زمان‌دار تاریخ اسلام را در محدوده جغرافیایی جهان اسلام و اندکی پیش از تولد رسول خدا(ص) تا نیمه اول قرن چهاردهم هجری تحت پوشش خود در آورد و بحمدالله، تاکنون موفق شده بیش از ۵۰ هزار رویداد تاریخی را از ۱۴۱ منبع استخراج کند که البته این کار، ادامه دارد»

مفهوم مورد نظر، به صفحه و متن رویداد در منابع تاریخی منتقل می‌شود و از قابلیت‌های آن صفحه نیز بهره‌بردار.»

مدیر پایگاه جامع تاریخ، در ادامه معرفی سایر قابلیت‌های پایگاه افزود:

«صفحه دیگر این پایگاه، خط سیر زمانی رویدادهاست که به وسیله آن خط زمانی، می‌توان یک واقعه را در طول تاریخ مشاهده کرد و حتی رویدادهای هم‌عرض آن واقعه را نیز ملاحظه نمود. بنابراین، در صفحه گاه‌شمار، به دو صورت افقی و عمودی می‌توان حرکت کرد و از طریق قراردادن اشاره‌گر ماوس روی عناوین رویدادها، اطلاعاتی در باره آن رویداد به دست آورد و با کلیک روی عنوان نیز دوباره به صفحه مورد نظر خود در رویدادها بازگشت.

یکی دیگر از امکانات صفحه رویدادها، این است که علاوه بر دسترسی به رویداد منتخب خود، چنانچه آن واقعه تاریخی، گزارش‌های دیگری هم داشته باشد، به تفصیل قابل دستیابی است و همچنین، کاربر می‌تواند رویدادهایی را که از نظر موضوعی،

یکی از آنها معطوف به رویداد تاریخی، یعنی واقعیت بیرونی و خارجی است. شاخه دوم هم مربوط می‌شود به آگاهی و تلقی ما از این رویدادها. البته تعیین مرز بین این دو شاخه، یکی از چالش‌های جدی مباحث نظری تاریخ است. ساحت نخست را فلسفه نظری یا فلسفه جوهری تاریخ نامیده‌اند و ساحت دوم را فلسفه انتقادی یا فلسفه تاریخ خوانده‌اند.

آقای دکتر داداش‌نژاد به‌خوبی به عنصر زمان در تاریخ پرداختند و به سه مؤلفه اصلی در تاریخ اشاره کردند و گفتند که بعد از مکان، یکی زمان است و دیگری انسان؛ ولی بنده می‌خواهم به عنصر انسان نگاه کنم و آن را مقدمه عرایضم در مورد پایگاه قرار بدهم. اینکه ما با چه تقریری از این دو ساحت مختلف فلسفه نظری تاریخ یا فلسفه تاریخ یاد کنیم، مهم است؛ یعنی چطور از تاریخ به مثابه رویداد بیرونی و یا آگاهی، اطلاعات و برداشت خودم از آن رویداد بیرونی سخن بگویم که انسان در آن حفظ شده باشد. این، یک پرسش جدی است که البته مجال پرداختن به آنها نیست.

در آن ساحت نخست، بحث‌ها و چالش‌ها و ابهام‌های جدی‌تر و بیشتری وجود دارد. در واقع، یک دیدگاه هست که ما در مقوله تاریخ به مثابه یک رویداد بیرونی، از تاریخ به شکل کل یکپارچه یاد می‌کنیم و این کل یکپارچه را مد نظر قرار می‌دهیم و بعد پرسش‌های خودمان را روی آن پیاده می‌کنیم؛ اما اینکه تاریخ به مثابه کل یعنی چه، شاهد و کانون اصلی بحث بنده است. در

اشخاص دخیل یا اماکن مشترک با رویداد منتخب ارتباط داشته باشد، ملاحظه کند. از جمله امکانات خوب صفحه رویداد، قابلیت ثبت اشکال، نظر یا پیشنهاد توسط کاربر است که به ارتقا و بهینه‌سازی پایگاه کمک خواهد کرد.»

دکتر رحیمی ثابت در توضیح صفحه کتابنامه خاطر نشان کرد:

«در این صفحه، منابع مورد استفاده در پایگاه، به تفصیل بر اساس: پدیدآور، ناشر، موضوع و زبان ارائه شده است و محقق می‌تواند اطلاعات لازم در خصوص منابع را از این قسمت دریافت کند.»

نقد و نظر

بعد از معرفی محتوای علمی و قابلیت‌های تحقیقاتی و فنی پایگاه جامع تاریخ، نوبت به نقد و ارزیابی از سوی کارشناسان رسید. از این رو، اساتید بزرگوار، جناب آقای دکتر الویری، دکتر صادقی و دکتر بارانی در این نشست، نظرها و نقدهای خود را در باره این پایگاه تبیین نمودند.

دکتر محسن الویری: باید نگاهی یکپارچه به تاریخ داشته باشیم

دکتر الویری در ابتدای سخنان خود، از تمامی محققان و دست‌اندرکاران پایگاه جامع تاریخ مرکز نور تشکر کرد و اظهار داشت: «در بحث‌های نظری تاریخ، دو شاخه اصلی هست که

اینجا دو برداشت مختلف وجود دارد؛ یکی اینکه وقتی می‌خواهم تاریخ بشر را به مثابه کل در نظر بگیرم، انسان را به مثابه کل در برابر جزء ملاحظه می‌کنم؛ به بیان دیگر، کل تاریخ را که از اجزا تشکیل شده، یکپارچه در کنار هم قرار می‌دهم. این اجزا، در واقع، بیانگر تاریخ جوامع، تاریخ انسان‌ها و تاریخ رویدادهاست. آن کل می‌شود موضوع فلسفه نظری تاریخ.

برداشت دیگری که در این زمینه وجود دارد، این است که به جای کل، باید از کلی حرف بزنیم. کتابی است به نام آغاز و انجام تاریخ برای کارل ژاسپرس (Karl Jaspers) از فیلسوفان مهم تاریخ آلمان (متوفای ۱۹۶۹ میلادی). این کتاب، سه بخش دارد. عنوان بخش سوم این کتاب، معنا و فایده تاریخ است. عبارت شروع کننده ژاسپرس این است که می‌گوید:

شناخت تاریخ جهان، چه سودی برای ما دارد؟ بعد پاسخ می‌دهد: ما می‌کوشیم تاریخ را همچون واحدی کامل پیش چشم بیاوریم تا بتوانیم به دریافتن خویش توانا شویم. تاریخ برای ما خاطره‌ای است که نه تنها آن را به یاد داریم و می‌شناسیم، بلکه سرچشمه زندگی ماست؛ یعنی پایه‌ای است که بر آن قرار داریم و اگر بخواهیم در خلأ محو نشویم، بلکه از انسان بودن بهره‌ور گردیم، ناچاریم پیوند خود را با آن نگاه داریم. شناسایی تاریخ، فضایی به وجود می‌آورد که در آن آگاهی ما بر انسان بودن بیدار می‌گردد؛ چون آدمی محدود و ناقص است و هرگز نمی‌تواند کامل شود. از این رو، ناچار است در حال تحولش در خلال زمان، به ابدیت آگاه گردد و این آگاهی را تنها از راه تاریخ می‌تواند به دست بیاورد.

این فیلسوف آلمانی می‌گوید: انسان، نه همچون موجودی طبیعی، بلکه همچون موجودی معنوی تاریخ است. در تاریخ چیزی ما را جلب می‌کند که طبیعت جلب نمی‌کند؛ یعنی راز جهش در آزادی و تجلی هستی در آگاهی انسانی. این معنا، طبق تعبیر بنده، یعنی نگاه کلی به تاریخ. در واقع، تاریخ به معنا و برداشت اول، تاریخ نوع انسان است و تاریخ به معنا و برداشت دوم، تاریخ فرد انسان است؛ به عبارت دیگر، در نگاه نخست فلسفه نظری تاریخ، انسان به حیث نوعش حضور دارد و در نگاه دوم، به حیث فردش.

طبق نظریه ژاسپرس، تاریخی بودن، چیزی یگانه و غیرقابل تعویض است. فردی که صرفاً واقعی است، یعنی وجه تحقق یافته بیرونی آن، تاریخی نیست؛ بلکه تاریخی چنان فردی است که فرد تاریخی در آن راه یافته و دگرگونش ساخته است.»

حجت‌الاسلام دکتر الویری در ادامه سخنان خود افزود:

«البته بنده به این تقسیم‌بندی انتقادی دارم که در مقاله‌ای مستقل

دکتر الویری:

این پایگاه، فراتر از اینکه یک کار تخصصی برای تاریخ پژوهان باشد، فضای خوبی را برای درک موقعیت کنونی مسلمان‌ها و ابزاری برای سیاست‌گذاران جامعه و همه ابعاد رشته‌های علوم انسانی و تمام کسانی که دغدغه فرهیختگی دارند، فراهم کرده است. کارکرد تاریخ را نباید در بازار کارش جست‌وجو کرد؛ کارکرد تاریخ، تربیت شهروند فرهیخته است

آن را توضیح داده‌ام؛ اما اصل آنکه یک لایه از تاریخ، ناظر به نوع انسانی است، بنده هم آن را قبول دارم؛ ولی نمی‌توانیم بگوییم فلسفه نظری تاریخ فقط از نوع انسان سخن می‌گوید؛ بلکه در آنجا از فرد هم باید سخن بگوئید و اگر بخواهیم آن را منحصر به نوع کنیم، با یکسری ابهام‌ها و کمبودها و چالش‌ها روبه‌رو می‌شویم. در واقع، هست‌های تاریخی را باید لایه‌بندی کرد و قطعاً یک لایه از هست‌های تاریخی، تاریخ نوع انسان است.

به‌هرحال، برای آگاهی از اینکه به مثابه نوع انسان چه مراحل را گذرانده‌ایم و چه افقی پیش روی داریم، نیازمند این هستیم که چه از منظر کل یا کلی، نگاهی یکپارچه به تاریخ داشته باشیم. در این صورت است که می‌توانیم از کلیت راهی که انسان پیموده و از افقی که انسان پیش روی دارد، سخن بگوییم. پس، برای اینکه چنین نگاهی را در باره کل بشر به دست بیاوریم، ناگزیریم که شرایطی را برای یکپارچه‌نگری به تاریخ بشر فراهم کنیم.

همین مقدمه، برای نشان دادن اهمیت کاری که عزیزان ما در مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی انجام دادند کافی است. این گامی که برداشته شده است؛ هر چند گام نخست است و فعلاً

و صاحب‌نظران از یک بحث صرفاً علمی، به یک بحث کاربردی و عمومی تبدیل شود.»

ناقد نخست این نشست علمی، در ادامه به بیان اشکالات و پیشنهادات خود در مورد پایگاه تاریخ پرداخت و گفت:

«از این مباحث که بگذریم، در خصوص پایگاه جامع تاریخ باید عرض کنم که یکی از نکات بسیار مهم پایگاه، گاه‌شمار و خط زمانی آن است که فعلاً همه رویدادها به شکل یک‌دست داخل این مجموعه ریخته شده‌اند؛ اما اینکه آیا ما می‌توانیم این خط زمان را دوره‌بندی کنیم یا نه، جای تأمل و دقت نظر دارد. اگر آن را دوره‌بندی نکنیم، مزیتی دارد و آن این است که شما فضا را برای خلاقیت ذهن مخاطب فراهم می‌کنید؛ اما وقتی آن را دوره‌بندی می‌کنید، باید این کار را بر اساس نقاط عطف تاریخ اسلام قرار بدهید؛ نقاط عطفی مثل: حکومت‌ها، زندگی ائمه اطهار(ع)، رویدادهای طبیعی مثل زلزله یا سیل‌های بزرگ. به‌هرحال، من لازم می‌دانم خط زمانی بر اساس رویدادهای مهم دوره‌بندی شود تا هرکس بتواند بر اساس تخصص یا علاقه‌مندیش از پایگاه استفاده کند.

مطلب بعدی اینکه توصیه مؤکد می‌کنم با رایزنی‌های گسترده، مشکلات و مسائل حقوقی را حل کنید تا پایگاهی متمرکز برای همه مؤسسات فعال در قم بشود و همه اساتید و محققان در حوزه‌های مختلف علمی، مثل: تاریخ، فلسفه و فقه بتوانند مباحث خویش را روی همین پایگاه جست‌وجو کنند. لازمه این موضوع، آن است که شما این کار را از یک طرح درون‌سازمانی به یک طرح فراسازمانی تبدیل کنید تا از کارهای موازی نیز جلوگیری شود.

نکته دیگر اینکه در عناوین صفحه اول پایگاه، همپوشانی‌هایی وجود دارد که باید برطرف شود. در نام‌گذاری پایگاه هم به نظر بنده باید دقت صورت بگیرد و اگر هنوز ثبت رسمی نشده، عنوان دقیق‌تری انتخاب کنید تا از ترکیب حروف اولش، اسم جامعی را به دست آورید و به این نام شهرت یابد. نمونه دیگر اینکه قید «مبتنی بر متون تاریخی» لازم نیست؛ چون این بدیهی است که پایگاه شما تاریخی است.

همچنین، بعد از چندین بار مراجعه به بخش‌های مختلف پایگاه، متوجه شدم که مثلاً هنگام جست‌وجوی یک موضوع خاص و یا انتقال از رویداد به گاه‌شمار، پایگاه با مشکلات فنی روبه‌روست که قاعدتاً باید اینها برطرف شود.»

ویژه تاریخ اسلام است؛ اما گام مهمی برای فراهم آوردن امکان نگاه یکپارچه به تاریخ به شمار می‌رود. بنابراین، بنده به عنوان اولین ملاحظه در این پایگاه و جنبه مثبت کار می‌خواهم بگویم که این پایگاه، فراتر از اینکه یک کار تخصصی برای تاریخ‌پژوهان باشد، فضای خوبی را برای درک موقعیت کنونی مسلمان‌ها و ابزاری برای سیاست‌گذاران جامعه و همه ابعاد رشته‌های علوم انسانی و تمام کسانی که دغدغه فرهیختگی دارند، فراهم کرده است. کارکرد تاریخ را نباید در بازار کارش جست‌وجو کرد؛ کارکرد تاریخ، تربیت شهروند فرهیخته است؛ یعنی تربیت شهروندی است که یک خودآگاهی درباره خود و گذشته‌اش دارد.

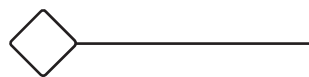
در گام‌های بعد، باید وجه پیوند تاریخ اسلام با تاریخ جهان پُررنگ‌تر شود و گام بسیار مهمی است؛ چون امت اسلامی در خلأ زندگی نمی‌کند و آن پیوندهای زمانی یا هم‌زمانی که مورد اشاره آقای دکتر داداش‌نژاد بود، در پیوند با تاریخ جهان هم باید در کار بعدی مد نظر قرار بگیرد.

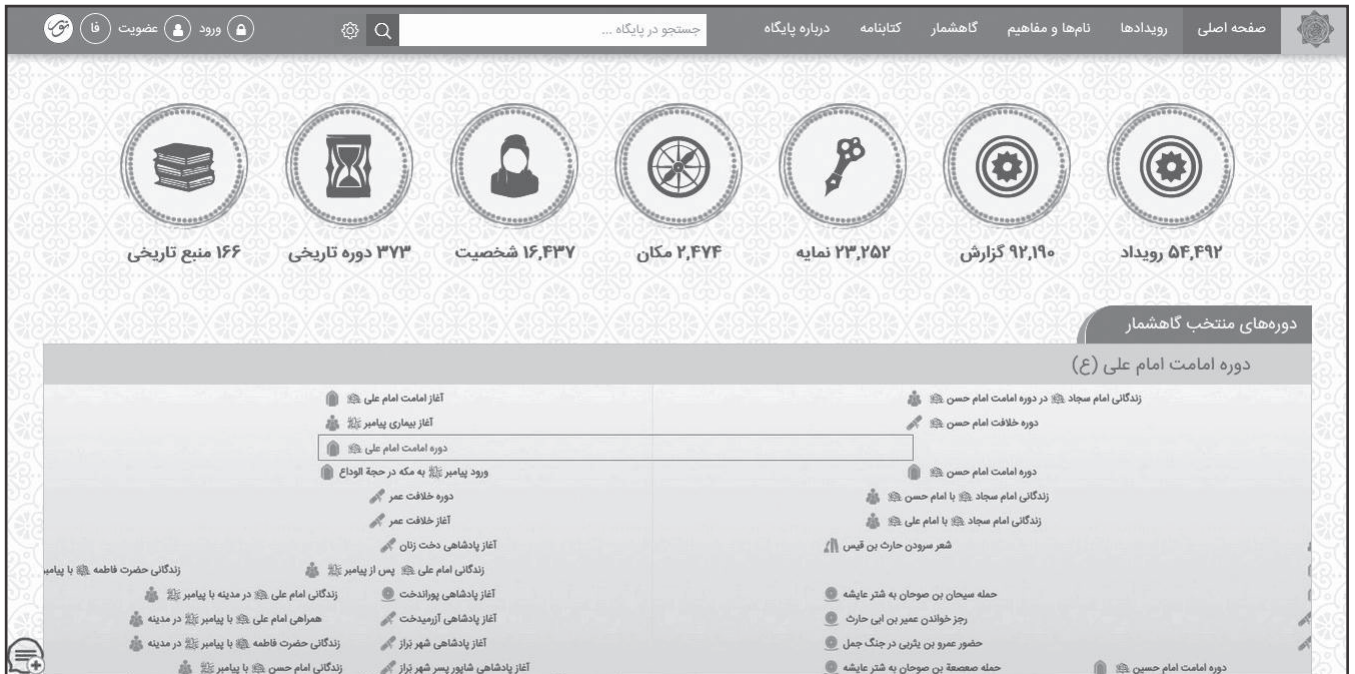
نکته دیگر اینکه برخی از نیازهایی را که برای مراجعه به تاریخ داریم، برحسب شرایط زمانه دگرگون می‌شود. امروزه، یکی از نیازهای جدی عصر ما، مقوله پیشرفت و تمدن‌سازی است؛ از جمله الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت که باید به همت نخبگان

دکتر صادقی:

پیشنهاد دیگر بنده، تبلیغات خوب و اطلاع‌رسانی مناسب است. باید برای معرفی این پایگاه و زحمات خوبی که کشیده شده، حتماً در فضای مجازی و رسانه‌ای، تبلیغات اثرگذار صورت گیرد؛ کلاً اطلاع‌رسانی درباره برنامه‌های نور باید بیش از اینها باشد

پاسخ کارشناسان:

– دکتر داداش‌نژاد، مدیر گروه تاریخ:

«نکات کلی و چشم‌اندازهای روشن شما جناب آقا دکتر الویری، خیلی مفید بود. اینکه گاه‌شمار ما علاوه بر جهان اسلام، سایر تاریخ‌های جهان را هم شامل شود، این مد نظر ما نیز هست و کتاب‌هایی را در این باره در دستور کار قرار داده‌ایم؛ اما فعلاً متون تاریخی کهن را در پایگاه قرار می‌دهیم و به مرور زمان، متون دیگری را هم اضافه خواهیم کرد. البته متونی که در پایگاه هست، معمولاً ناظر به تاریخ عمومی جهان اسلام است و تاریخ‌هایی مثل تاریخ روم و ایران را هم پوشش داده است. امیدواریم با افزودن کتاب‌های جدید، آنچه مد نظر شماست هم حاصل بشود.

در مورد بحث‌های مربوط به مسئله پیشرفت و تمدن هم تلاش ما این بوده که گاه‌شمارهای مختص این موضوعات را تدارک ببینیم و با افزودن کتاب‌های لازم، نمایه‌های مرتبط با این مسئله را مهیا کنیم و دوره‌های تاریخی آنها را نیز به دست بیاوریم.

در خصوص نقطه عطف تاریخ باید عرض کنم که دست‌کم دو نقطه عطف تاریخ را مورد توجه قرار داده‌ایم؛ یکی چهارده معصوم (ع) و دیگری حکمرانی‌ها به لحاظ سیاسی.

همچنین، درباره متون مبتنی بر تاریخ هم باید بگویم برخی منابع هست که گاه‌شمار خارجی است و به متن منتهی نمی‌شود؛ یعنی فقط گاه‌شمار است و فراتر از آن نمی‌رود؛ ولی کار ما این است که گاه‌شمار را منتهی به متن مستند کرده‌ایم.

در اینجا لازم است بنده از رئیس محترم مرکز، جناب آقای دکتر شهریاری تشکر کنم؛ چون اصلاً ایده و الگوی اولیه کار در پایگاه تاریخ، به پیشنهاد ایشان بود. در واقع، ایشان مدلی را بر مبنای

یک کتاب خارجی، طرح کردند و البته در روند کار هم خیلی از راهنمایی‌ها و یاری‌های ایشان بهره بردیم.»

– دکتر رحیمی ثابت، مدیر پایگاه جامع تاریخ:

«در مورد بحث منابع، هدف ما این بوده که از پژوهش‌ها و تحقیقات موجود در نرم‌افزارهای دیگر مثل سیره معصومان (ع) نیز استفاده کنیم و البته یکسری هم منابع اختصاصی هر دوره است؛ ولی ممکن است ارتباطشان هنوز به طول کامل لحاظ نشده باشد که البته باید بگویم این کار، ادامه دارد؛ مثلاً در بخش‌هایی مثل دوره پیامبر خدا (ص) و ائمه اطهار (ع)، منابع ما کامل است؛ اما در مورد دوره‌های تاریخی مثل منابع مربوط به مثلاً دوره عثمانیان یا دوره سلجوقیان، هنوز به حد مطلوب نرسیده و با توجه به محدودیت‌هایی که فعلاً در روند تکمیل پایگاه هست، در حال کار روی این موارد نیز هستیم.

در مورد جست‌وجو هم باید عرض کنم که کاوش در حوزه واژه انتخابی انجام می‌شود و بعد واژه‌های نزدیک کلمه مورد نظر شما نیز ارائه می‌گردد. این جست‌وجو، فقط در عناوین رویدادها انجام نمی‌شود؛ بلکه در متون منبع اصلی و در توصیفات هم واقع می‌شود.

در خصوص قدمت منابع هم باید بگویم که ما گزارش کامل‌تر را آورده‌ایم؛ ولی سایر گزارش‌ها مثل غزوه بدر را بر اساس قدمت زمانی منابع ذکر کرده‌ایم.»

دکتر رضا صادقی: محصولات نور، نیازمند تبلیغات و اطلاع‌رسانی شایسته است

آقای دکتر صادقی، ضمن تشکر از دست‌اندرکاران پایگاه،

به‌خصوص محققان گروه تاریخ مرکز نور و بیان ویژگی‌های این کار سترگ، در خصوص برخی اشکالات پایگاه اظهار داشت:

«به لحاظ ویرایشی و حروف‌چینی، اشکالاتی که در برخی نرم‌افزارهای رومیزی هست، اینجا به چشم نمی‌خورد و برطرف شده است؛ اما اشکال‌هایی در پایگاه هست. یکی اینکه تاریخ قمری که بالای صفحه می‌آید، بعضی روزها با تقویم معتبر و منابع مشهور تطبیق نمی‌کند و روز دیگری را نشان می‌دهد؛ چون مخاطب ما علاوه بر اهل فن، عموم مردم هستند، نباید این گونه اشکالات که خیلی نمود هم دارد، وجود داشته باشد؛ زیرا سردرگم می‌شوند؛ مثلاً تعارض در بیان تاریخ شروع امام امیرالمؤمنین(ع) که با آغاز بیماری پیامبر اکرم(ع)، یکی شده است؛ یکی را از کتاب شیعہ نقل کرده‌اید و دیگری را از منابع اهل سنت. نمونه دیگر اینکه در پایگاه، فاصله میان خروج پیامبر(ص) از مکه و هجرت امیرالمؤمنین(ع)، حدود ۱۵ روز است که بر اساس قولی، این درست نیست. نمونه‌هایی از این دست، بسیار است که از آنها صرف نظر می‌کنم.»

دکتر صادقی در ادامه نظرها و اشکال‌های خود افزود:

«از آنجاکه محققان بیشتر دنبال جست‌وجو هستند، در صفحه اصلی، صفحه نمایش خیلی کاربرد ندارد. در خصوص جست‌وجوی جدید که مثلاً در نرم‌افزار مقتل یا تراث نسخه ۳ ارائه شده،

دکتر بارانی:

رویکرد مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی همان‌طور که از نامش پیداست، یک رویکرد تخصصی و تحقیقاتی است و قاعدتاً مخاطب شما هم مخاطبان فرهیخته و اهل دانش هستند. با این رویکرد، برخی از اشکالات، قابلیت طرح ندارد. بر این اساس، بارگذاری منابع و داده‌ها روی پایگاه نیز باید همسو با این رویکرد تحلیل و بررسی شود

هنوز ما محققان نمی‌توانیم با آن راحت کار کنیم و برای کار با جست‌وجوی ترکیبی ابهام داریم؛ ضمن اینکه قسمت جست‌وجوی پیشرفته خوب عمل نمی‌کند؛ مثلاً وقتی کلمه‌ای مثل «مؤلف» را کاوش می‌کنیم، «مؤلفه قلوبهم» را هم می‌آورد؛ یعنی پاسخ‌هایی می‌آید که ارتباطی به کلمه مورد تحقیق ندارد.

مسئله دیگر اینکه در صفحه رویدادها سمت راست، محدوده سال‌های تا ۱۳۲۹ هجری آمده؛ اما حادثه مربوط به سال ۱۳۴۲ هجری را هم می‌آورد. مطلب دیگر اینکه حتی بعد از عضویت، اگرچه امکان دانلود صفحات وجود دارد، ولی امکان کپی‌برداری از متن در دسترس نیست. اشکالات دیگری که در بعضی قسمت‌های گاه‌شمار شاهد هستیم، مسئله کندی شدید و قفل کردن دستگاه هنگام کار با پایگاه است.

اشکال دیگر، اینکه وقتی گاه‌شمار را به برخی موارد، مثل حوادث طبیعی، محدود می‌کنیم، در خلال کار، یعنی زمانی که اشاره‌گر ماوس روی حوادث قرار می‌گیرد، علامت سؤال ظاهر می‌شود. این، احتمال دارد از جمله اشکالات فنی پایگاه باشد.

همچنین، در صفحه رویدادها، از ۱۲۰۰ تا ۱۳۲۹ هجری، فقط نه رویداد وجود دارد. توضیح اینکه بیشتر گزارش‌های شما تا سال ۱۲۰۰ هجری است؛ ولی از سال ۱۲۰۰ تا ۱۳۲۹ ق تنها نه رویداد ثبت شده است. البته احتمال دارد که منتظر هستید منابع بیشتری را وارد پایگاه کنید و این اشکال برطرف شود؛ ولی به‌هرحال، برای اهل فن، این ضعف، خیلی نمود دارد و بهتر است زودتر اصلاح شود.

علاوه بر این، بعد از کتاب وقایع و سنین مرحوم خاتون آبادی که برای سال ۱۱۹۵ق است، منبع دیگری ارائه نکرده‌اید که لازم است، چاره‌ای بیندیشید. هنگام جست‌وجوی نام‌ها در قسمت جست‌وجوی نمایه، مشکل دارد و برخی از نام‌ها را نمی‌آورد؛ مثلاً ابوالشعنا که از شهدای کربلاست و از لشکر عمر سعد به امام حسین(ع) پیوست و مبارزات خوبی هم داشته است؛ البته در صفحه نام‌ها آمده، ولی در قسمت جست‌وجوی نمایه، در فهرست پاسخ‌ها نمی‌آید. گاهی هم موارد غیرمرتبط را می‌آورد؛ مثلاً وقتی کاربر عبارت «امام باقر(ع)» را انتخاب کند، با یازده نمایه مواجه می‌شود که اول آن، غزوه بنی‌لحيان است! یا وقتی که «امام صادق(ع)» را جست‌وجو کنید، ۲۹۰ مورد را ارائه می‌کند که بیشتر آنها ارتباطی با امام صادق(ع) ندارند؛ در ضمن، جست‌وجو با گیومه هم عمل نمی‌کند. برخی نمایه‌ها هم هست که در فهرست نمایه‌ها موجود است، ولی هنگام جست‌وجو پیام داده می‌شد که

همچنین، برای ما که شیعه هستیم، بهتر است به جای کلمه «امام علی(ع)»، لفظ «امیرالمؤمنین(ع)» نوشته شود و این موضوع، برای ما که شیعه هستیم و در مرکز تشیع، یعنی شهر قم به سر می‌بریم، خوب است این نکته هم مورد توجه قرار بگیرد.

پیشنهاد دیگر بنده، تبلیغات خوب و اطلاع‌رسانی مناسب است. باید برای معرفی این پایگاه و زحمات خوبی که کشیده شده، حتماً در فضای مجازی و رسانه‌ای، تبلیغات اثرگذار صورت گیرد؛ کلاً اطلاع‌رسانی درباره برنامه‌های نور باید بیش از اینها باشد.»

پاسخ کارشناسان:

– دکتر داداش‌نژاد، مدیر گروه تاریخ:

«از جنابعالی متشکرم. ان شاءالله، اشکالات مصداقی را که بیان کردید، مجدداً بررسی و رفع خواهیم کرد؛ اما نکته قابل توجه اینکه پایگاه تاریخ قابلیت‌هایی دارد که در وهله نخست، خیلی در منظر کاربر قرار ندارند؛ از جمله، قابلیت «اولویت و اهمیت» است؛ یعنی در صفحه اول نمایش، همه موارد را نمایش نمی‌دهیم و البته همان طور که اشاره کردید، این امکانات، نیازمند فیلم آموزشی هست تا مورد توجه کاربران و مراجعه‌کنندگان قرار بگیرد؛ ولی فعلاً ما جلسه رونمایی پایگاه را نداریم و ان شاءالله به مرور زمان این ضعف‌ها و کاستی‌ها رفع خواهد شد.

مواردی هم که علامت سؤال ظاهر می‌شود، به این معناست که آن کتاب، توضیحات زمانی کامل را درباره یک رویداد تصریح نکرده و فاقد این اطلاعات است یا به صورت ناقص آمده است؛

وجود ندارد. همچنین، اعراب‌گذاری برای برخی نمایه‌ها باعث بروز برخی مشکلات و فاصله گرفتن آنها از یکدیگر شده و کنار هم قرار نگرفته‌اند؛ مثلاً ابن نباته (بدون اعراب)، ابن نباته سعدی و ابن نباته فارقی. چون اعراب نون یکی از آنها را گذاشتید، در فهرست جای دیگری رفته است. بدیهی است که این مسئله، برخی پاسخ‌ها را از محدوده نظر و پژوهش خارج می‌کند و یا دسترسی به آن را دشوار می‌سازد. اگر نمایه‌ها به طور کلی، یکدست شوند، این گونه اشکالات هم برطرف خواهند شد.

نشانی پاورقی‌های منابع، خیلی خوب است؛ ولی هنوز اتصال آنها اشکال دارد؛ چون بعضی را می‌آورد و برخی هم با اشکال نشان داده می‌شود؛ مانند پاورقی صفحه ۵۳۵ کتاب مغازی واقدی که در آنجا دو نشانی طبقات ابن سعد و سیره ابن هشام دارد؛ اما طبقات ابن سعد به طبقات السنیه فی تراجم الحنفیه وصل شده و سیره ابن هشام به السیره النبویه، اثر احمد زینی دحلان متصل گردیده است.»

حجت‌الاسلام دکتر صادقی در پایان سخنان خود به عنوان جمع‌بندی به بیان چند پیشنهاد پرداخت و خاطر نشان کرد:

«در آخر عرایض چند پیشنهاد دارم. در صفحه اصلی پایگاه، در ارائه حوادث روز جاری، بهتر است که حوادث مهم و مشهور به نمایش در بیاید؛ مثلاً در ۲۸ صفر، اولین مورد باید رحلت پیامبر(ص) نشان داده شود.

مطلب دیگر اینکه به گونه‌ای روشن متذکر بشوید که شما در پایگاه، تاریخ قمری را بیان می‌کنید؛ نه هجری شمسی را. چون برای کاربران عمومی ما، تاریخ شمسی رواج دارد و با آن مأنوس است.

ولی مجموعه کاملش را ما با مطالعه چندین متن به دست آوردیم و عرضه نمودیم.»

- دکتر رحیمی ثابت، مدیر پایگاه جامع تاریخ:

«یکسری اشکالاتی که مطرح شد، ناظر به مباحث فنی است که در فرصت مقتضی بررسی و به‌مرور رفع می‌شود؛ اما ایرادهای محتوایی هم طبیعتاً به دلیل گسترده بودن کار و نیز همکاران و محققان مختلفی که از گذشته در این حوزه کار کرده‌اند، حتماً اشکالاتی در این زمینه هست که از طریق قابلیت «نقد و نظر» و یا «ارسال نظر کاربران» که در پایگاه در نظر گرفته‌ایم، امیدواریم این موارد هم رفع شود.

در همین جا، تقاضامند هستیم که محققان و کاربران عزیز با ثبت و ارسال نظرات و پیشنهادات سازنده خودشان، ما را در برطرف کردن ایرادهای محتوایی پایگاه یاری برسانند.»

دکتر محمدرضا بارانی: منابع تاریخی را باید بر اساس بازه‌های زمانی و شاخه‌ای عرضه کرد

ناقد دیگر این نشست علمی، جناب حجت‌الاسلام دکتر بارانی، در ابتدای سخنان خود، یادی از تمامی دست‌اندرکاران و همکاران سابق خویش در گروه تاریخ مرکز نور نمود و ضمن، پاسداشت زحمات همه عزیزان و مسئولان محترم این گروه، اظهار داشت:

«بنده فکر می‌کنم این پایگاه، از جهاتی می‌تواند برای محققان تاریخ خیلی سودمند و مفید باشد. پایگاه‌هایی مثل نورمگز یا نورلاب، متون گوناگونی را در حوزه‌های مختلف علوم ارائه می‌کنند؛ ولی پایگاه تاریخ با توجه به ویژگی‌هایی که دارد، جهت‌گیری خاصی را دنبال می‌کند و پژوهشگران و علاقه‌مندان به مباحث تاریخی می‌توانند مطالب خود را در این پایگاه پیگیری نمایند.

یکی از کارهای لازم برای پایگاه، این است که قابلیت تعبیه شود که کاربر بتواند به‌راحتی تاریخ‌های مختلف میلادی، قمری و شمسی را در خلال کارش در پایگاه معادل‌سازی کند و هم‌زمانی رویدادها را به دست آورد؛ مثلاً بتواند خیلی سریع بفهمد فلان رویدادی که در فلان تاریخ قمری رخ داده، هم‌زمان با چه سالی از تاریخ میلادی یا شمسی است. چنین امکانی، خیلی کارایی دارد.

در ضمن، نمودار زمانی که در پایگاه ارائه شده، اشکالاتی دارد که باید اصلاح شود. توجه همه‌جانبه به رویدادها و نگاه فرایندی به پس و پیش یک رویداد تاریخی و نگرش پیوندی و ارتباطی بین رویدادها، از جهاتی بسیار مهم و سودمند است. نکته‌ای که در

بحث گاه‌شمار بایسته توجه است، گذشته از اهمیت عنصر زمان، مقوله جای‌گذاری رویدادها در آن زمان است. اساساً مشکلی که ما در منابع موجود داریم، همین مسئله است؛ مثلاً اینکه فتح فلان شهر یا وقوع فلان نبرد، در چه سالی رخ داده، در برخی منابع آمده و در بعضی منابع نیامده است و یک منبع هم سالی متفاوت با دیگر منابع را ذکر کرده است. اگر این اختلافات، در اینجا نوشته شود و در معرض استفاده کاربر قرار بگیرد، در نوع نگرش خواننده و پژوهشگر می‌تواند خیلی تأثیرگذار باشد و سریعاً او را به مطلب مورد نظرش می‌رساند. به نظر می‌رسد در قسمت گاه‌شماری باید به گونه‌ای منابع را چینش کرد که آن جای‌گذاری‌ها دقیق صورت بگیرد.»

آقای دکتر بارانی در ادامه سخنان خویش به مقوله ارتباط محصولات نور با یکدیگر پرداخت و گفت:

«سؤالی که برای امثال بنده پیش می‌آید، این است که ارتباط میان تولیدات تاریخی شما در حوزه‌های مختلف چیست؟ شما نرم‌افزارهایی مثل: نورالسیره، جغرافیای جهان اسلام، سیره معصومان(ع)، تاریخ تشیع و تاریخ ایران اسلامی را تولید کرده‌اید و اکنون هم پایگاه جامع تاریخ را عرضه می‌کنید و از سوی دیگر، پایگاه کتابخانه نور را هم راه‌اندازی نموده‌اید. ارتباط میان اینها چیست؟ به نظر باید، بین اینها یک ارتباط محکم و پایدار و دقیق و روشنی ایجاد کنید و از این طریق، نواقص کارتان را جبران نمایید؛ برای مثال، اگر داده‌های تاریخی کتابخانه نور را به پایگاه تاریخ پیوند بدهید، بسیاری از مشکلات برطرف خواهد شد.

تا جایی که بنده در جریان هستم، رویکرد مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی همان‌طور که از نامش پیداست، یک رویکرد تخصصی و تحقیقاتی است و قاعدتاً مخاطب شما هم مخاطبان فرهیخته و اهل دانش هستند. با این رویکرد، برخی از اشکالات، قابلیت طرح ندارد. بر این اساس، بارگذاری منابع و داده‌ها روی پایگاه نیز باید همسو با این رویکرد تحلیل و بررسی شود.

نکته قابل توجه اینکه چون مخاطب اصلی شما، متخصصان و محققان هستند، باید طراحی پایگاه متفاوت باشد و جهت‌گیری اصلی شما هم مطابق با مخاطب تخصصی شکل یابد.

اشکالی دیگری که در پایگاه مشاهده می‌شود، این است که منابع ارائه‌شده مربوط به برخی دوره‌های تاریخی، ناقص است و از این نظر، نیازمند تکمیل و روزآمدسازی است و قاعدتاً این کاستی، جست‌وجوی کاربران را با مشکل مواجه می‌کند و چه بسا در همان

وهله نخست، اعتماد محققان از پایگاه سلب شود.

بهتر است، گام به گام منابع مهم را بر مبنای دوره‌های تاریخی در پایگاه به طور کامل عرضه کنید. پراکندگی در ارائه منابع، مشکلات بسیاری را به وجود می‌آورد. بایسته است که منابع و متون تاریخی را بر اساس بازه‌های زمانی و به صورت شاخه‌ای عرضه کنید. در همین راستا، تفکیک و جداسازی منابع و نیز اولویت‌بندی زمانی میان منابع، امری لازم است. رعایت این مسئله، جهت‌گیری مناسبی هم به محققان می‌دهد.»

حجت‌الاسلام بارانی در ادامه نقد خود اظهار داشت:

«نقشه‌ها نیز در پایگاه، کامل نیست. ضمن اینکه باید مستند این نقشه‌ها هم مشخص بشود و از نظر حقوقی هم مشکلی نداشته

آب سمرقند» می‌آید که ربطی به امام صادق(ع) ندارد. ضمن اینکه هنگام ارائه پاسخ‌ها برای محقق، ترتیب زمانی میان منابع رعایت نمی‌شود؛ درحالی‌که این نوع ترتیب، برای متخصص تاریخ خیلی راهگشا و مفید است و از سردرگمی کاربر جلوگیری می‌کند و در واقع، نوعی انسجام فکری و جهت‌گیری پژوهشی خوبی به او می‌دهد.

برخی جاها نیز عناوینی اضافه شده که معلوم نیست هدف شما از این عنوان‌ها چه بوده است و فهم آن، نیاز به دقت دارد. در کل، با یکدیگر همخوانی ندارند.

گاهی نیز در ارائه رویدادها، بین قسیم و مقسم رعایت منطق نشده و برخی مطالب با هم تداخل دارند؛ درحالی‌که باید شاخص

باشد. چنانچه من به عنوان یک دانشجوی یا استاد یا محقق بخواهم نقشه‌ای را کپی کنم، برایم مقدور نیست. خوب است، برای این مشکل هم راهکاری در نظر گرفته شود. همچنین، نقشه‌ها ارتباط درستی با جای خودش ندارد؛ مثلاً مطلبی را در مورد پیامبر(ص) جست‌وجو کردم؛ ولی نقشه فتوحات مربوط به مصر را نشان داد. به نظر اشکال‌هایی از لحاظ فنی وجود دارد.

در خصوص جست‌وجو هم این ضعف هست که وقتی واژه‌ای را کاوش می‌کنیم، پاسخ‌های غیرمرتبط بسیار گزارش می‌شود؛ مثل واژه «خمس» که کلماتی مانند «خمسین» را ارائه می‌کند و یا در نتایج جست‌وجوی کلمه «امام صادق(ع)»، عنوانی مثل «بستن

و سنجه معینی برای این کار داشت؛ مثلاً رویدادی مثل «ولادت و وفات» را نباید قسیم رویداد «طبیعی» و یا «اجتماعی» قرار بدهیم.

نکته پایانی اینکه کنار این رویدادهای مختلفی که در پایگاه آمده، رویدادهای فکری هم خوب است اضافه شود؛ برای مثال، منابع فرقه‌نگاری. از این رو، منابعی مثل احکام السلطانیة نیز که ناظر به رویدادهای اندیشه‌ای است، باید مورد توجه قرار بگیرد تا محقق بتواند چرخش فکری را نیز در فرایند زمانی به دست آورد.»

پاسخ کارشناسان:

- دکتر داداش‌نژاد، مدیر گروه تاریخ:

«نکاتی که بیان فرمودید، اکثر آنها، مثل جای‌گذاری دقیق زمان‌ها، مورد توجه ما هم بوده است. البته باید بگوییم که در این باره نیازمند پژوهش‌های دقیق و عمیق هستیم؛ متأسفانه این گونه تحقیقات، کم است.

در مورد بحث ارتباط محصولات هم باید عرض کنیم که امروزه همه منابع در پایگاه نورلایب تجمیع شده است و برای محققان قابل دسترسی است و از این نظر، پراکندگی وجود ندارد.

در خصوص مخاطب هم باید عرض کنم که اگرچه عموم هم می‌تواند از پایگاه استفاده کند، ولی مخاطب هدف ما محققان اسلامی و متخصصان حوزه تاریخ اسلام هستند.

گام اول ما در گاه‌شمار، ارائه اطلاعات بر مبنای دوره ۳۲۹ ساله زمان ائمه (ع) است و برای این گام، سعی کرده‌ایم برای هر دوره، یک کتاب عرضه کنیم و در گام‌های بعدی، این منابع را پوشش بیشتری خواهیم داد. البته اینکه ما همه منابع یک دوره، مثل دوره عثمانی را عرضه کنیم، نیازمند مؤونه و زمان بسیاری است؛ اما به‌طور کلی، برخی منابع ما که ناظر به تاریخ اسلام است، به مباحث سایر دوره‌ها مثل دوره عثمانی هم پرداخته و ما مجبور بودیم که تمام اطلاعات یک منبع را در پایگاه درج کنیم و از این نظر، هیچ منبعی، به شکل ناقص در پایگاه نیامده است.

دکتر شهریاری:

کلید خوردن پایگاه‌هایی مثل پایگاه جامع تاریخ، بر اساس همین موضوع، یعنی پاسخگویی به نیاز روز کاربران بوده و خوشبختانه با این پایگاه، اتفاق مبارکی در مرکز افتاد؛ چون زحمات بیش از بیست‌ساله گروه تاریخ مرکز که برخی از آنها قابل عرضه روی نرم‌افزارهای رومیزی نبود، به ثمر نشست

جداسازی منابع بر اساس زمان نیز در پایگاه انجام شده و برای این منظور، در پایگاه، چینش‌ها یا فیلترهای مختلفی از جمله فیلتر زمانی تعبیه شده است.

در مورد بحث نقشه‌ها باید بگوییم، حدود ۵۰ نقشه بود که کار خود مرکز نور است و بقیه نقشه‌ها را از دو اطلس انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، یکی «اطلس تاریخ اسلام» اثر حسین مونس ترجمه آقای آذرتاش آذرنوش، و دیگری، «اطلس شیعه» اثر استاد رسول جعفریان گرفته‌ایم و همه اینها را دقیقاً نشانی‌دهی کرده‌ایم.

در باره بحث‌های تمدنی، مطالبی مربوط به تمدن مادی مثل معماری‌ها و مباحث عمرانی، در منابع وجود دارد؛ ولی سایر مؤلفه‌های تمدنی را نیآورده‌ایم.

برخی نتایج جست‌وجو مثل پاسخ «بستن آب سمرقند» نیز که به هنگام جست‌وجوی واژه «امام صادق (ع)» فهرست می‌شوند، اتفاقاً ارتباط دارد و این رویداد، در زمان امامت امام صادق (ع) رخ داده و چه بسا این هم‌زمانی برای محقق خیلی راهگشا باشد و افق‌های جدیدی را فراروی محقق بگشاید.

در خصوص فرقه‌ها هم باید عرض کنم که ما در پایگاه به این گونه مباحث نمی‌پردازیم و این، موضوعی است که سایر گروه‌های علمی مرکز مکفل ارائه و تبیین آنهاست؛ چون ما نگاه خاصی به تاریخ داشته‌ایم؛ وگرنه از نظر عمومی، این دست مطالب هم در منابع تاریخی پایگاه وجود دارد.»

- دکتر رحیمی ثابت، مدیر پایگاه جامع تاریخ:

«آقای دکتر داداش‌نژاد، بیشتر موارد را پاسخ گفتند. فقط در مورد اشکالی که در باب قسیم و مقسم مطرح کردید که البته در جالی خودش اشکال بجایی است، باید بگوییم برای مثال، از جهت اهمیت بحث ولادت و وفات، ما آنها را داخل نوع رویدادها گذاشتیم و به وسیله امکانات پایگاه مانند محدودسازی به مکان یا زمان، شما می‌توانید تایم‌لاینی درباره زندگی یک شخصیت تاریخی داشته باشید.

در بحث منابع، هدف ما این بوده که در این پایگاه، از پژوهش‌هایی که در طول سالیان متمادی در پروژه‌های مختلف از قبیل سیره معصومان (ع) و جغرافیای جهان اسلام انجام شده، استفاده کنیم؛ البته ممکن است ارتباط اینها هنوز انسجام لازم را نداشته باشد که به تدریج این کاستی‌ها برطرف خواهد شد.

درباره موضوع نقشه‌ها هم باید اضافه کنم که هنوز این نقشه‌ها

ویژگی‌های محصولات برخط پرداخت و گفت:

«آنچه پیش روی شماست، یک گام ابتدایی و اولیه از یک طرح جامع است که در این جلسه، چند دقیقه‌ای درباره آن سخن می‌گویم. در مرکز، دو نوع سبک عرضه محتوا رایج است؛ یکی نرم‌افزارهای رومیزی که روی لوح فشرده عرضه می‌شود. این نوع محصول نور، بیشترین و گسترده‌ترین مصرف را نزد کاربران و محققان دارد. سبک دیگر، عرضه محتوا در فضای وب است. با آمدن حامل‌هایی مثل تلفن‌های همراه، عرصه پژوهش از حالت ایستا و نشسته، به حالت برخط و متحرک تغییر مسیر دارد؛ یعنی کاربر نیاز پیدا کرد که این منابع همه جا در دسترسش باشد. این نوع سبک عرضه، الان خیلی رایج شده و نیاز جدی برای چنین محصولاتی احساس می‌شود. در حقیقت، با تغییری که تکنولوژی و فناوری بر حیات محققان تحمیل می‌کند، ما هم مجبور شدیم این تغییر را روی محصولات خودمان برنامه‌ریزی کنیم.»

کلید خوردن پایگاه‌هایی مثل پایگاه جامع تاریخ، بر اساس همین موضوع، یعنی پاسخگویی به نیاز روز کاربران بوده و خوشبختانه با این پایگاه، اتفاق مبارکی در مرکز افتاد؛ چون زحمات بیش از بیست‌ساله گروه تاریخ مرکز که برخی از آنها قابل عرضه روی نرم‌افزارهای رومیزی نبود، به ثمر نشست.

اصولاً ارائه اطلاعات و یا اصلاحات جدید در یک نسخه از نرم‌افزار رومیزی، مستلزم زمان بسیار و گاهی تغییرات جدی در برنامه است که این مشکلات، در نسخه تحت وب نیست و یا به راحتی و در کمترین زمان، قابل حل است.

به خاطر دارم که یک دفعه خدمت مدیر سابق گروه تاریخ مرکز، آقای دکتر جعفریان بحثی راجع به نمایه‌زنی بر روی منابع نورالسیره

کامل نیستند و آنچه الان هست، از سایر نرم‌افزارها استفاده شده است که البته به تدریج عناوین آنها اصلاح و محتوایش نیز تکمیل خواهد شد.»

دکتر حمید شهریاری: پایگاه تاریخ، تحولی بزرگ در پژوهش‌های تاریخی است

در انتهای این نشست علمی، دکتر حمید شهریاری، رئیس مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، به عنوان آخرین سخنران جلسه، اظهار داشت:

«قبل از هر چیز، از حضور مهمانان عزیز، اساتید محترم و ناقدان گرامی، جناب آقای دکتر الویری، جناب آقای دکتر بارانی و جناب آقای دکتر صادقی تشکر می‌کنم. همچنین بسیار سپاسگزارم از همه محققان عزیز رشته تاریخ در مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، به‌ویژه جناب آقای دکتر داداش‌نژاد که تحت سرپرستی ایشان این کار انجام شده و همین‌طور، جناب آقای دکتر رحیمی که مدیر پایگاه هستند.»

بیش از بیست سال است که در مرکز زحماتی گسترده‌ای به همت محققان گروه تاریخ نور تحت اشراف و مدیریت جناب آقای دکتر جعفریان و بعد از ایشان، آقای دکتر داداش‌نژاد سامان یافته است. یکی از گسترده‌ترین بخش‌های ما از نظر منابع انسانی، حوزه تاریخ است و تا جایی که به خاطر دارم، همیشه در بخش تاریخ مرکز، فعالیت‌های کمی بسیاری را شاهد بوده‌ایم و در واقع، یکی از بخش‌های فعال در مرکز نور است و از این جهت، جا دارد از همه دوستانمان تشکر کنیم.»

دکتر شهریاری در ادامه سخنان خود به بیان ضرورت‌ها و

دکتر شهریاری:

**بنده معتقدم که پایگاه جامع تاریخ،
انقلاب تازه‌ای را در علم تاریخ و
پژوهش‌های تاریخی ما به وجود
خواهد آورد و در واقع، اتفاق
مبارکی است که در پرتو آن،
اطلاعاتی در معرض استفاده محققان
تاریخ قرار می‌گیرد که قبلاً چنین
سطحی از دسترسی، امکان‌پذیر
نبوده است**

ناقص است و نیازمند تکمیل باشد. طبق تجربه بنده، نرم‌افزارهای رومیزی حداقل حدود یک سال طول می‌کشد تا از نظر فنی اصلاح و تکمیل شوند؛ درحالی‌که در محصولات برخط زمان این کار، خیلی کوتاه است و خیلی راحت می‌توانیم افزودگی اطلاعات داشته باشیم و هرچه توانایی فنی ما بالا برود، این امر آسان‌تر خواهد شد. بنابراین، چون اطلاعات و منابع تاریخی را در محیط وب عرضه کرده‌ایم، برخی از اصلاحات و اشکالاتی را که ناقدان عزیز مطرح کردند، در عرض یک دو روز یا یک هفته برطرف خواهیم نمود. اینها، مزیت پایگاه‌های برخط است.

البته استفاده از پایگاه جامع تاریخ نیازمند اتصال به اینترنت است؛ برعکس محصولات رومیزی که نیازی به اینترنت ندارند و از این نظر، کاربر در استفاده از محصولات وبی، با چنین محدودیتی مواجه است.»

رئیس مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، در ادامه به تبیین قابلیت موتور جست‌وجوی نور که در پایگاه‌های مرکز به کاررفته پرداخت و خاطرنشان کرد:

«یکی از ایده‌هایی که ما داریم این است که مجموعه علوم را یکجا جمع کنیم؛ یعنی نرم‌افزاری درست کنیم که همه کتاب‌ها و منابع علوم گوناگون اسلامی را در دسترس محقق قرار بدهد و پاسخگوی رویکردهای مختلف پژوهشگران باشد؛ اما درحال حاضر، محصولات ما مستقل از یکدیگر است؛ یکی در حوزه فقه است، یکی در زمینه جغرافیاست و دیگری درباره تاریخ و امثال آن. البته اینکه در یک محصولات ما فقط انباشت عظیمی را در اختیار محقق قرار بدهیم، کار تخصصی نیست و اشکالات آن، کمتر از منافعش نیست؛ چون فراوانی اطلاعات، کاربر را با سردرگمی مواجه می‌کند؛ مثلاً کسی که دنبال حدیث می‌گردد، مجبور می‌شود کنار تحقیق روایی خودش، کتاب‌های لغت، رجال، تاریخ، جغرافیا، فقه و یا اصول فقه را هم ببیند. کار درست این است که اینها طبقه‌بندی علمی شود.

در همین راستا، ما یک موتور جست‌وجو به نام نوریاب طراحی کردیم که البته الان فرصت توضیح آن نیست و نیازمند جلسه‌ای مستقل است. ما تمام محصولات مرکز را روی سرورهای خودمان قرار داده‌ایم و این موتور جست‌وجو، به‌خوبی کمک می‌کند وقتی یک کلمه‌ای را کاوش نمایید، تمام اطلاعاتی که در محصولات رومیزی و برخط نور یا تولیدات جانبی ما هست، در معرض دید و استفاده کاربر قرار می‌گیرند.

در پایگاه‌های ما مثل پایگاه تاریخ، قابلیت وجود دارد که ما هم

داشتیم و آن اینکه هرگاه تغییری را در برنامه در نظر می‌گرفتیم که انجام دهیم، باید برمی‌گشتیم و برای نسخه قبلی هم چاره‌ای می‌اندیشیم که چطور اینها را در برنامه بیاوریم. این موضوع، ضمن اینکه خودش نوعی سردرگمی برای کاربر به وجود می‌آورد، عرضه نرم‌افزار بعدی ما را هم دچار چالش می‌کند و مثلاً اگر قابلیت‌های نوین یا نمایه‌های جدیدی در خصوص کتاب‌های اضافه‌شده به برنامه تنظیم می‌شد، باید این مسئله را روی کتاب‌های قبلی و منابعی که در نسخه قدیمی‌تر بود نیز پیاده‌سازی می‌کردیم که قاعدتاً این امر، روند تولید را دچار وقفه جدی می‌کرد؛ به‌طوری‌که تا آن کار انجام نمی‌شد، ما نمی‌توانستیم نسخه جدید را عرضه کنیم. این امر، یک انباشتگی در بخش‌های مختلف مرکز ایجاد کرده بود؛ یعنی تحقیقات بسیار گسترده‌ای طی بیست‌و‌اندی سال انجام دادیم که عرضه نشده بود و هنوز هم بعضی از آنها عرضه نشده است. آسیب دیگر این کار، آن بود که برخی همکاران ما به جهت طولانی شدن زمان نمایه‌زنی بر کتاب‌های برنامه، دل‌زده می‌شدند و هرازگاهی نیز منابع جدید به برنامه اضافه می‌شد و این مشکل را دوچندان می‌کرد.

به همین جهت، برای رفع مشکلاتی از این دست، به تولید محصولات وبی روی آوردیم و با عرضه محصولی مثل پایگاه جامع تاریخ، نوعی راهبرد جدید در مرکز تدوین شد و آن اینکه فعلاً هرچه را قابلیت عرضه دارد، روی سایت بگذارید؛ هرچند

نوع نمایش:

تعداد نتایج: ۱۶۶ مورد

پیداوار

الصحيح من سيرة النبي الأعظم

عاملى، جعفر مرتضى

ناشر: مؤسسه علمی فرهنگی دار الحديث. سازمان چاپ و نشر

محل نشر: قم - ایران

سال نشر: ۱۳۸۵

وقایع السنین و الاعوام

حسینی خاتون آبادی، عبد الحسین

ناشر: کتابفروشی اسلامیة

محل نشر: تهران - ایران

سال نشر: ۱۳۵۲

- فیلتر عناوین ...
- ابن ابی الدنیا، عبد الله بن...
 - ابن اثیر، علی بن محمد
 - ابن تفری بردی، یوسف بن...
 - ابن حجر عسقلانی، احمد بن علی
 - ابن حزم، علی بن احمد
 - ابن سعد، محمد بن سعد
 - ابن سید الناس، محمد بن محمد

ناشر

موضوع

زبان

بنده فکر می‌کنم این موتور جست‌وجو و ابداعاتی که در این زمینه شده، واقعا انقلابی در صحنه پژوهش‌های حوزوی ایجاد کرده است.

مطلب دیگر اینکه در کنار این موتورهای جست‌وجو، فست‌هایی تعبیه شده که کار تحقیق و دستیابی به نتایج دلخواه را آسان کرده است؛ توضیح اینکه وقتی شما از طریق جست‌وجوگر گوگل، به کاوش درباره یک واژه یا مطلب می‌پردازید، با هزاران جواب مواجه می‌شوید که شما را سرگردان می‌کند و نمی‌دانید با این همه پاسخ چه باید بکنید؛ ولی این فست‌ها به شما اختیار می‌دهد که حجم انبوه پاسخ‌ها را محدود کنید و به پاسخ‌های کم و مرتبط برسید.

این رویداد، یک نوآوری بزرگ است که در دنیای امروز اتفاق افتاده است و اکنون ما از این فناوری، در پایگاه‌های خودمان مثل پایگاه تاریخ بهره می‌بریم. بنده معتقدم که پایگاه جامع تاریخ، انقلاب تازه‌ای را در علم تاریخ و پژوهش‌های تاریخی ما به وجود خواهد آورد و در واقع، اتفاق مبارکی است که در پرتو آن، اطلاعاتی در معرض استفاده محققان تاریخ قرار می‌گیرد که قبلا چنین سطحی از دسترسی، امکان‌پذیر نبوده است. ■

انباشتی از اطلاعات را ارائه کرده‌ایم و هم با یک موتور جست‌وجو بتواند در رشته علمی مورد نیازش تحقیق کند و به‌نوعی، هر دو نیاز محققان را با هم تلفیق نموده‌ایم. این، کاری است که در نوریاب در حال انجام است.

در واقع، ما به این جمع‌بندی رسیدیم که وقتی پایگاه کتابخانه دیجیتال نور را تأسیس کردیم، دوباره برای هر پایگاهی، یک کتابخانه زنییم؛ بلکه دیگر پایگاه‌ها مثل: پایگاه جامع قرآن، پایگاه جامع تاریخ و یا پایگاه حدیث را به کتابخانه دیجیتال نور پیوند بزنییم و کاربران به آنجا مراجعه کنند و مشکل خود را حل نمایند و دیگر نیازی به تکرار منابع نداریم.»

دکتر شهرداری در پایان سخنرانی خویش، به یادآوری برخی نکات مهم پرداخت و گفت:

«با توجه به اینکه وقت گذشته، بنده فقط چند نکته را به طور گذرا بیان می‌کنم. یکی، بحث نمایه‌زنی در مرکز است که کار بسیار فوق‌العاده و بی‌نظیر و یا کم‌نظیر در دنیاست. واقعا زحمات خیلی فراوانی در این باره کشیده شده است. محققان و کارشناسان ما مفاهیم مختلف علوم را از منابع استخراج کردند و نمایه زدند و آنچه امروز در پایگاه تاریخ عرضه شده، نتیجه زحمات طاقت‌فرسای دوستان ما را به‌خوبی نشان می‌دهد که ان‌شاءالله گسترده‌تر هم خواهد شد.

نکته دیگر، همان طور که اشاره کردم، قابلیت جست‌وجوست که بحمدالله، بخش فنی ما در این باره به دستاوردهای بسیار خوبی رسیده و فناوری‌های هوشمند این حوزه در موتور جست‌وجوی نور به کار رفته است و روی پایگاه‌های مثل تاریخ خودش را بروز می‌دهد. موتور جست‌وجوی ما دائما در حال پیشرفت و ارتقا است.